

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

«Αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά τη σχολική επιθετικότητα»

Λιβέριος Χανουμίδης

1. Εισαγωγή

Η αιτία σχεδίασης και εφαρμογής των «παιδαγωγικών πρακτικών» που ακολουθούν ήταν η αποτελεσματική διαχείριση της επιθετικότητας των μαθητών εντός και εκτός του σχολικού χώρου. Από την εφαρμογή της διαδικασίας συγχωνεύσεων – καταργήσεων σχολικών μονάδων στο πλαίσιο των νέων καλλικρατικών δήμων, προστέθηκαν στο μαθητικό δυναμικό του διεδρικού σχολείου μας οι μαθητές γειτονικού σχολείου λόγω αναστολής λειτουργίας του. Έτσι, κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2011-12 βρέθηκαν να φοιτούν στο σχολείο μαθητές από τρία γειτονικά δημοτικά διαμερίσματα. Η ύπαρξη μιας ικανής ομάδας μαθητών, στην ΣΤ΄ κυρίως τάξη, με προβλήματα συμπεριφοράς, η ύπαρξη επίσης αρκετών αδερφών στο σχολείο, η συνεύρεσή τους στο λεωφορείο για την μετακίνησή τους και άλλες μικρότερες αιτίες δημιούργησαν το κατάλληλο κλίμα για τη γένεση μιας αρχικά αντιπαλότητας και μετέπειτα επιθετικότητας, που εκδηλωνόταν με διάφορες μορφές σε χώρους συνύπαρξης των μαθητών. Το φαινόμενο αυτό απασχόλησε από τις πρώτες μέρες το σύλλογο διδασκόντων και αποφασίστηκε η σοβαρή και ουσιαστική αντιμετώπισή του. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην αρχική καταγραφή της προβληματικής κατάστασης. Για τον λόγο αυτόν έγινε μια προσεκτική και ενσυνείδητη αποτύπωση της σχολικής πραγματικότητας. Η εφαρμογή είχε ετήσια διάρκεια και διεξήχθη εντός του σχολικού χώρου.

Με δεδομένο ότι στο μαθητικό δυναμικό του σχολείου υπήρχαν 8 παλιννοστούντες, 1 αλλοδαπός μαθητής αλλά και τεράστιες διαφορές σχολικών επιδόσεων ανάμεσά τους, το όλο εγχείρημα πήρε αναμφισβήτητα διαπολιτισμική διάσταση. Οι τάξεις του σχολείου ήταν «μικτές», με τη διττή έννοια ότι ορισμένες αποτελούνταν από αλλοδαπούς, παλιννοστούντες και γηγενείς, ενώ άλλες από παλιννοστούντες και γηγενείς. Όλες, όμως, ήταν «μικτής δυναμικότητας». Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της ΣΤ΄ τάξης, όπου ανάμεσα στους 16 μαθητές υπήρχαν 4 παλιννοστούντες, 5 διετείς, 1 τετραετής και 3 που φοιτούσαν στο Τμήμα Ένταξης.

Οι αρχές, λοιπόν, της διαπολιτισμικής διδακτικής στις επιμέρους παρεμβάσεις των τάξεων ήταν βασικό εργαλείο σχεδιασμού και υλοποίησης. Στόχος των εναλλακτικών διδακτικών παρεμβάσεων ήταν η εξεύρεση και υλοποίηση λύσεων, αρχικά για την επιτυχή ενσωμάτωση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην καθημερινή σχολική πρακτική και, περαιτέρω, για τη δημιουργία συνθηκών πολιτισμικής επαφής και ανταλλαγής στο πλαίσιο ολόκληρης της τάξης και του σχολείου. Η ομαλή ένταξη των μαθητών θα ενίσχυε τη σχολική κοινωνική συνοχή και θα εξασφάλιζε μια ισορροπία, εντός της οποίας όλοι θα ξεπερνούσαν και τις δυσκολίες προσαρμογής και τις κακές επιδόσεις.

2. Σχεδιασμός της δράσης

Ο θεμελιώδης κανόνας κατά τον σχεδιασμό της εισαγωγής των νέων πρακτικών βασιζόταν στην αρχή ότι αυτές θα είχαν συγκεκριμένη στόχευση, εδραζόμενες στις τρεις συνιστώσες της παιδείας: τους γονείς, τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Οι παρεμβάσεις θα δρούσαν υποστηρικτικά στους παραπάνω παράγοντες, για να υπάρξει μια ολοκληρωμένη και σωστά σχεδιασμένη πορεία δράσης με πολλούς αποδέκτες. Επίσης, η ενεργοποίηση όλων των μαθητών (καλοί, μέτριοι, αδύναμοι, αποστασιοποιημένοι, αρνητικοί, παλιννοστούντες, μη συμμετοχικοί, αλλοδαποί) αποτελούσε βασικό στόχο των παρεμβάσεων, ώστε τελικά να διαμορφωθεί ένα σχολικό κλίμα ανοιχτό σε εμπειρίες, ανοιχτό στον εξωτερικό κόσμο. Βέβαια, αυτή η ποικιλομορφία των σχολικών τάξεων έκανε επιτακτική την ανάγκη για υιοθέτηση ποικίλων μεθόδων και στρατηγικών διδασκαλίας. Η αξιοποίησή τους σκοπό είχε να ενδυναμώσει τους μαθητές και να τους οδηγήσει ταχύτερα και ασφαλέστερα στην αποτελεσματική μάθηση αλλά και σε «αποτελεσματικότερη» συμπεριφορά, με χειραγώγηση και εγκράτεια της βίαιας συμπεριφοράς στους.

Ως τελικός στόχος του όλου εγχειρήματος τέθηκε όχι η απλή διαχείριση της σχολικής επιθετικότητας αλλά η επίλυση των συγκρούσεων, με έμφαση στη σταθερή και μόνιμη αλλαγή συμπεριφοράς, βασιζόμενη σταδιακά στην καλλιέργεια εσωτερικών κινήτρων. Στην αποφυγή, δηλαδή, εκ μέρους των μαθητών της επιθετικής και αρνητικής συμπεριφοράς χωρίς την διαμεσολάβηση των εκπαιδευτικών. Στη διάκριση του αντικειμενικού από το προσωπικό. Αυτή, βέβαια, η επίτευξη του ιδεατού στόχου έπρεπε να υποστηριχθεί ποικιλοτρόπως σε παράλληλα και διαφορετικά επίπεδα. Υποστηρικτική όλων των παραπάνω, και κοινός παρονομαστής όλων των ενεργειών, ήταν η καλλιέργεια με εμμονή της αποσαφήνισης του όρου «Παιδεία» με την κλασική και ανθρωπιστική οπτική, ως σύνολο ενεργειών που αποσκοπούν στην πνευματική, ηθική, ψυχική, σωματική καλλιέργεια του ατόμου και σύνδεσή της με τον ρόλο του σχολείου.

3. Η πραγματοποίηση της δράσης

Αρχικά, υλοποιήθηκαν οκτώ (8) επιμορφωτικές συναντήσεις με γονείς, οργανωμένες από το Ινστιτούτο Διαρκούς Επιμόρφωσης Ενηλίκων (ΙΑΕΚΕ). Οι συναντήσεις ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 2012 και ολοκληρώθηκαν τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Το σεμινάριο, σκοπός του οποίου ήταν η επιμόρφωση των γονέων σε θέματα που αφορούν στον γονεϊκό τους ρόλο και στις αλληλεπιδράσεις τους με τα παιδιά, παρακολούθησαν οι γονείς οι οποίοι ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση, έπειτα από ενημέρωση που έγινε από τον διευθυντή και τους δασκάλους του σχολείου. Η θεματολογία του σεμιναρίου βασίστηκε στην ενεργητική ακρόαση και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας για τη βελτίωση των καθημερινών αλληλεπιδράσεων με τα παιδιά, στην καλλιέργεια και ώθηση της αυτοεκτίμησης, στην οριοθέτηση συμπεριφορών και θέσπιση κανόνων, στην ενθάρρυνση και την ανταμοιβή, στις σχέσεις μεταξύ αδελφών και την αδελφική ζήλια, στην αναγνώριση, αποδοχή και έκφραση συναισθημάτων.

Οι συναντήσεις είχαν χαρακτήρα «βιωματικό», με ασκήσεις και δραστηριότητες που έδιναν τη δυνατότητα στους γονείς να κατανοήσουν έννοιες και καταστάσεις μέσα από τη δική τους εμπειρία, γνώσεις, και προσωπική ιστορία. Η δυναμική της ομάδας και η δημιουργία κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης και

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

σεβασμού ενθάρρυναν τους γονείς να μοιραστούν εμπειρίες και απόψεις, να νιώσουν ότι και άλλοι γονείς αντιμετωπίζουν ίδιες δυσκολίες και προβλήματα, να επωφεληθούν από λύσεις ή προτάσεις γονέων που χειρίστηκαν με επιτυχία παρόμοιες καταστάσεις. Επιπλέον, δόθηκε η δυνατότητα στους γονείς να αποκτήσουν ειδικές γνώσεις και δεξιότητες και να προβληματιστούν πάνω σε θέματα ανάπτυξης και αγωγής, καλύπτοντας και τη δική τους ανάγκη για προσωπική ανάπτυξη. Έμμεση θετική συνέπεια των συναντήσεων αποτέλεσε το γεγονός ότι γονείς, προερχόμενοι από διαφορετικές κοινότητες, έδειξαν διάθεση να διατηρήσουν επαφές και μετά την ολοκλήρωση του σεμιναρίου. Η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης, ο σεβασμός στις απόψεις, στις οικογενειακές αξίες και στις γονεϊκές πρακτικές των άλλων μελών, το απόρρητο και η τήρηση των κανόνων της ομάδας (οι οποίοι οριοθετήθηκαν στην πρώτη συνάντηση) ενθάρρυναν τους γονείς να συμμετέχουν ενεργά.

Οι συναντήσεις αυτές είναι πολύ σημαντικές, διότι οι γονείς καλούνται να αξιοποιήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απέκτησαν εμπλουτίζοντας και βελτιώνοντας τις γονεϊκές τους πρακτικές και προσεγγίσεις. Η δημιουργία ενός υποστηρικτικού οικογενειακού περιβάλλοντος που αναγνωρίζει τις αναπτυξιακές ανάγκες των παιδιών, θέτει όρια και κανόνες, ενθαρρύνει την έκφραση συναισθημάτων, προωθεί τη διαπροσωπική επικοινωνία και επιλύει συγκρούσεις με αμοιβαίο σεβασμό, οπλίζει τα παιδιά με τα απαραίτητα μέσα και εργαλεία, ώστε να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις καθημερινές προκλήσεις στο περιβάλλον της οικογένειας, του σχολείου και της γειτονιάς.

Αξιοποιήθηκε με εντυπωσιακά αποτελέσματα η «Ημέρα κατά της Σχολικής Βίας» και παρήχθη σημαντικό υλικό στις σχετικές εκδηλώσεις. Το Υπουργείο Παιδείας καθιέρωσε από το σχολικό έτος 2011-12, την 6^η Μαρτίου ως ημέρα κατά της σχολικής βίας. Έμφαση δόθηκε στον σεβασμό της διαφορετικότητας. Έγιναν προβολές ταινιών, ομιλίες – παρεμβάσεις, διαγωνισμός γραπτού λόγου, εικαστικές μαθητικές δημιουργίες, δημιουργήθηκε αφίσα που τοιχοκολλήθηκε στα δημοτικά διαμερίσματα και ενημερωτικό φυλλάδιο που διανεμήθηκε στην τοπική κοινωνία.

Τον Φεβρουάριο δόθηκαν στους μαθητές και στους γονείς «Ερωτηματολόγια» που σχεδιάστηκαν από τους εκπαιδευτικούς του σχολείου. Υπήρχαν περισσότερες από 70 ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου που διερευνούσαν τις σχέσεις γονέων – σχολείου, σχέσεις μεταξύ των μαθητών, γονέων – μαθητών και την αυτοαξιολόγηση μαθητών. Οι απαντήσεις των μαθητών έτυχαν επεξεργασίας (ποσοτικά και ποιοτικά) και το απόγευμα της ημέρας επίδοσης βαθμολογίας του Β' τριμήνου παρουσιάστηκαν ανώνυμα σε ηλεκτρονική μορφή σε όλους τους παρευρισκόμενους γονείς. Το άμεσο και μεγάλο ενδιαφέρον που έδειξαν οι γονείς έδειξε, κατά τη γνώμη μας, και την αποδοχή των παρεμβάσεων που είχαν γίνει μέχρι εκείνο το διάστημα.

Πραγματοποιήθηκαν τέσσερις ενδοσχολικές επιμορφώσεις. Η πρώτη πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο υπό την εποπτεία του οικείου σχολικού συμβούλου και ομιλήτρια εκπαιδευτικό γειτονικού σχολείου με θέμα: «Μαθητές με προβλήματα συμπεριφοράς». Έμφαση δόθηκε σε συνεργατικές δεξιότητες, στάσεις ενίσχυσης της εμπιστοσύνης, αυτοαξιολόγησης μαθητή, αξιολόγησης ομάδας, καθώς και δεξιότητες διευθέτησης συγκρούσεων με εργασία σε μικρές ομάδες. Σκοπός των παραπάνω ήταν η ανάπτυξη κοινωνικής μάθησης και κριτικής σκέψης, η συναισθηματική και γλωσσική ανάπτυξη, η δημιουργικότητα με παράλληλο περιορισμό των προβλημάτων συμπεριφοράς και η άμεση στήριξη των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες.

Η δεύτερη ενδοσχολική επιμόρφωση έγινε τον Μάιο με ομιλήτη ψυχίατρο της πόλης της Δράμας και θέμα: «Σχέσεις μεταξύ των μαθητών». Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε απογευματινές ώρες με συμμετοχή γονέων. Κατά τη συνάντηση

τέθηκαν θέματα σχέσεων οικογενειακού περιβάλλοντος και συμπεριφοράς των παιδιών. Συζητήθηκαν περιπτώσεις συμπεριφορών και αναζητήθηκαν τρόποι αντιμετώπισης τους μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον. Πραγματοποιήθηκαν δύο ακόμη ενδοσχολικές επιμορφώσεις με συμμετοχή γονέων με θέματα: «Επίδοση και πρόοδος των μαθητών» και «Κοινωνιολογικές διαστάσεις της σχολικής αποτυχίας».

Κύριος σκοπός των επιμορφώσεων των εκπαιδευτικών ήταν όχι μόνο η απόκτηση νέων γνώσεων αλλά η ανάμνηση, ο εμπλουτισμός της προϋπάρχουσας γνώσης και ο αναστοχασμός ενεργειών, στάσεων και συμπεριφορών. Επίσης, η ικανότητα αναστοχασμού, η ανάληψη ευθύνης, η επίγνωση ότι μαθητές με διαφορετική κουλτούρα μπορεί να μαθαίνουν με διαφορετικό τρόπο, η έμφαση στη δημιουργία «κοινότητας» στην τάξη και στο σχολείο, όπου θα δίνεται βαρύτητα στις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε να υπάρξει μερική ταύτιση κι ενσωμάτωση των προσωπικών στόχων των εκπαιδευτικών στους στόχους της σχολικής μονάδας. Παράλληλα, έγιναν παρεμβάσεις εντός της σχολικής τάξης με εκπαιδευτικά προγράμματα διαχείρισης συγκρούσεων και σχέδια δράσης, τόσο από τους εκπαιδευτικούς των τάξεων όσο και από τον εκπαιδευτικό του Τμήματος Ένταξης.

Για την επίτευξη του στόχου εφαρμογής των υλοποιήσιμων πρακτικών αξιοποιήθηκαν και οι διδακτικές επισκέψεις σε τόπους με θρησκευτικό, πολιτιστικό, περιβαλλοντικό ενδιαφέρον. Το σχολείο σε όλη τη λειτουργία του και τις δράσεις του ενσυνείδητα υποστήριζε τους στόχους που τέθηκαν από τον Σύλλογο Διδασκόντων τον Σεπτέμβριο.

Καθ' όλη τη διάρκεια των δράσεων υπήρχε έγγραφη υπηρεσιακή ενημέρωση των προϊσταμένων αρχών και υποστηρικτικών δομών. Στο πλαίσιο αυτό υπήρχε τακτική συνεργασία με τον οικείο σχολικό σύμβουλο, τον σχολικό σύμβουλο ειδικής αγωγής αλλά και επισκέψεις κοινωνικού λειτουργού και λογοθεραπευτή από το ΚΕΔΔΥ Δράμας.